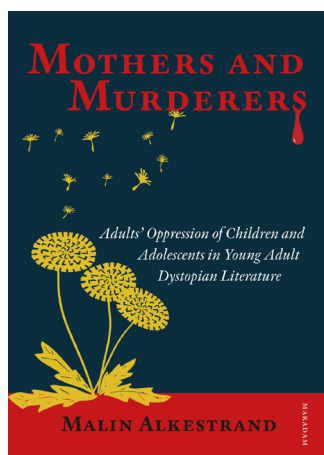

Review/Recension

MALIN ALKESTRAND
**MOTHERS AND
MURDERERS**
**Adults' Oppression of
Children and Adolescents
in Young Adult Dystopian
Literature**

Göteborg: Makadam förlag, 2021.

Skrifter utgivna av Svenska barnboks-
institutet, nr 155 (351 s.)

Suzanne Collins Hunger Games-trilogi (2008–2010) är kanske det mest kända exemplet på dystopisk fiktion för unga där unga människor ställs mot äldre, och där de vuxna utgör fienden, eller åtminstone arbetar aktivt mot att förbättra samhället. De hunger spel där unga människor tvingas döda varandra är, enligt Malin Alkestrand, en litterär teknik ofta använd i dystopisk fiktion för unga. Genom att maktskillnaderna mellan unga och vuxna överdrivs menar hon att det blir tydligt att vuxna ibland missbrukar den makt de äger på grund av sin ålder.

Målet med studien *Mothers and Murderers. Adults' Oppression of Children and Adolescents in Young Adult Dystopian Literature* (2021) är att analysera hur maktskillnaderna tar sig uttryck i Alkestrands urval av romaner som alla tillhör genren dystopisk fiktion för unga. Syftet är vidare att använda ett intersektionellt perspektiv och hon inkluderar maktfaktorer såsom genus, sexualitet, etnicitet och funktionsnedsättning i diskussionerna om maktförhållandena mellan barn, unga och vuxna. Slutligen vill hon diskutera och visa de fördeklar som finns med att använda denna litterära genre i klassrummet.

Studien innehåller en imponerande litteraturlista, där även Margaret Atwoods *The Handmaid's Tale* (1985) och George Orwells *1984* (1949) finns med och kallas för prototexter. De flesta författare är angloamerikanska, men fem svenska författare är också listade. Alkestrands förklaring till varför hon inkluderat svenska författare ligger delvis i hur forskningsfältet ser ut; nästan all forskning om

dystopisk fiktion för unga fokuserar på angloamerikanska texter, och här kan hon bidra med att vidga fältet. En annan anledning är att hon anser att litterära dystopier utgår från vårt nutida samhälle med alla dess problem, och uppvisar en mörk och farlig bild av vad som skulle kunna hända om inte, till exempel, klimatförändringarna mildras eller stoppas helt. Den svenska kontexten går alltså inte att ignorera. Det går slutligen också att göra jämförande analyser mellan litteratur från olika språkområden, vilket också kan vara användbart och givande i ett klassrum.

Alkestrand definierar dystopisk litteratur för unga som berättelser som är förlagda till en framtid, och som innehåller ingredienser från en rad olika genrer: science fiction, äventyr, romantik, fantasy och även bildningsromanen. Till skillnad från en stor del av science fiction-skildringar och dystopier för vuxna läsare, förmedlas också en känsla av hopp. Slutligen är det också vanligt att det är de unga som räddar världen som skapats av vuxna från undergång.

Alkestrand hävdar att dystopisk fiktion för unga generellt sett berättar om maktrelationer mellan unga och vuxna genom att etablera en allegorisk koppling. Det vill säga böckerna visar att det finns en verklighetskoppling: unga kan bli förtryckta av vuxenvärlden även i verkligheten. Sedan är användningen av hyperbol också viktig, då detta gör att förtrycket inte går att missförstå. Det är kombinationen av allegori och hyperbol, menar Alkestrand, som gör kritiken av vuxenvärlden så effektiv i den dystopiska genren. Det är också därför hon anser att det finns ett didaktiskt värde i genren.

Titeln och undertiteln på Alkestrands bok, *Mothers and Murderers. Adults' Oppression of Children and Adolescents in Young Adult Dystopian Fiction*, är för mig lite missvisande och signalerar att det handlar om unga människor som på grund av modern – den alltför ofta förekommande stereotypa figuren ”den dåliga mamman” – drivits till mord. Men så är det alltså inte. Det är genom att analysera skildringar av unga mördare och unga mödrar som Alkestrand diskuterar maktbegreppet. Hon skriver om genren att när en ung människa tvingas till att mörda på grund av det samhälle som de vuxna skapat och kontrollerar blir den unga människans utsatthet extra belyst och diskuterad. De flesta kvinnliga huvudpersoner i dystopisk litteratur för unga vuxna är vita, heterosexuella och utan funktionsnedsättningar men i Alkestrands urval går det att finna ett i högre grad icke-normativt persongalleri. I kombination med de olika maktförhållanden som diskuteras i studien gör närvaron av flera icke-normativa karaktärer att den didaktiska potentialen stärks. Fler

elever kan känna att de kan relatera till de litterära figurerna, och att även unga med till exempel en icke-vit eller queer identitet kan se att de har möjlighet att påverka sin miljö och situation kan stärka dem.

Två motiv är extra synliga i dystopisk fiktion för unga vuxna: den unga människans maktlöshet i jämförelse med den vuxna samt möjligheten den unga människan ändå har att förändra sakernas tillstånd. Alkestrand definierar även olika sorters maktområden i sitt material: det strukturella, det disciplinära, det hegemoniska och det interpersonella området. Dessa är inte isolerade utan sammanlänkade. I analyskapiteln visar hon hur dessa maktområden utmanas och också raderas i romanerna hon undersöker.

Alkestrand använder sig av ett antal teoretiska begrepp, till exempel det intersektionella begreppet "matrix of domination" utvecklat av Patricia Hill Collins. Hill Collins område är främst rasism, klass, kön och sexualitet, men Alkestrand utvidgar begreppet till att inbegripa också ålder och funktionsnedsättning. Michel Foucaults maktkoncept är också viktigt: makten ingen äger, utan som produceras i olika situationer och hos olika människor och institutioner. Den flytande och alltjämt föränderliga makten blir mycket tydlig i framför allt närläsningarna om både unga mördare och unga mödrar, som jag återkommer till. Ett viktigt teoretiskt verktyg som slutligen kan nämnas och som används i studien är aetonormativitet, vilket betyder att den vuxna människan är normen både i verkligheten och i barnlitteraturen. Barnen och ungdomarna är således icke-normativa redan på grund av sin ålder. Sammantaget fungerar de teoretiska ingångarna mycket väl med tanke på litteraturgenren och syftet med studien.

De två analyskapitlen är långa och grundliga. Det första handlar om unga mördare. Den unga mördaren är en vanlig karaktär i genren, till skillnad från annan ungdomslitteratur, enligt författaren. Alkestrand har identifierat ett antal anledningar till att ett barn eller en tonåring blir en mördare. Det kan förstås röra sig om självförsvar eller för att skydda någon annan. Det finns de som tvingas till det – som i Hunger Games-trilogin – eller de som dödar för icke-rättfärdiga skäl såsom hämnd. Alkestrand diskuterar ett antal olika ideologier som hon anser är kommunicerade i böckerna. Dessa ideologier känns kanske lite självklara, med tanke på genre och förmodad målgrupp; att döda är fel, ibland är någon tvingad till det på grund av omständigheterna och det omgivande och förtryckande samhället, och att bli tvingad till att döda är en konsekvens, ett direkt resultat, av den tyranniska samhällsstrukturen. Men Alkestrand

ringar här in en intressant slutsats: att en ung mördare befinner sig i en maktposition samtidigt som hon är förtryckt. Den unga mördaren plågas dessutom av sitt handlande. Alltså fungerar berättelserna som varnande sådana; de signalerar att detta kan hända om inte mänskliga rättigheter och ett demokratiskt politiskt system respekteras, och det gör också att de lämpar sig väl i undervisning.

Det andra stora analyskapitlet handlar om unga mödrar. Den unga föräldern är, precis som den unga mördaren, en intressant litterär figur eftersom hon står på tröskeln till vuxenlivet och är på samma gång ung och vuxen. Den dubbla positioneringen belyser att den unga mammans situation konstant är i gungning, det svänger mellan att äga makt och att vara förtryckt. Hon har makt över sitt barn, men är maktlös gentemot vuxenvärlden. Den unga mamman brukar ofta inse att hon måste försöka förändra omvärlden, för den ännu yngre generationens skull. Alkestrand visar i sina närläsningar hur såväl graviditet som moderskap kan motivera våld och dödande i berättelserna, och att graviditeten i sig ofta är påtvingad och ett resultat av till exempel våldtäkt.

Den avslutande delen av *Mothers and Murderers* ägnas åt didaktik, hur – och varför – dystopiska ungdomsromaner med fördel kan användas i klassrummet. Som Alkestrand poängterat flera gånger tidigare är genren i sig utmärkt för detta ändamål på grund av den inneboende didaktiska potentialen. Den didaktiska potentialen definierar hon som "opportunities that literary fiction offers for problematising fundamental values" (20).

Alkestrand inkluderar flera tydliga lektionsplaneringar med uppsatta mål och visar hur en lärare kan använda sig av en mängd uppgifter, enskilda eller i grupp och muntliga, skriftliga eller på olika sätt kreativa. Målen med lektionerna är också varierade. Eleverna får lära sig om olika genrer, såsom dystopi och science fiction. Genom att undersöka beskrivningarna av unga mödrar och unga mördare får eleverna även diskutera maktförhållanden baserade på bland annat ålder och kön samt tunga ämnen som våld och sexualitet.

Den främsta styrkan i *Mothers and Murderers* ligger i ambitionen att visa hur en populär litterär genre – en genre som ungdomarna själva läser ofta och gärna – med fördel kan användas för att diskutera till exempel maktfrågor i skolan. Den hade enligt mig vunnit på att stramas upp en aning. Boken innehåller mycket upprepningar, sådana som kommer när textens struktur ska redogöras för. Det gör att den tappar fart ibland, och det är synd med tanke på det viktiga ämne som författaren har ringat in och som hon utan tvekan visar

att hon är expert på. Till sist erbjuder *Mothers and Murderers* också en gedigen genomgång av tidigare forskning om denna genre där till exempel kärlek, sexualitet och ekokritik varit ganska dominerande. Här fyller också Alkestrands bok en viktig funktion: hon bidrar till och landar med en elegant självklarhet i forskningsfältet på ett övertygande sätt.

Katarina Gregersdotter
Docent i engelskspråkig litteratur
Umeå universitet